

ЗАСЕНКО

Володимир Іванович – доктор фізико-математичних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України

ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Сергій Миколайович – доктор фізико-математичних наук, директор Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України

Микола Миколайович Боголюбов

КИЇВСЬКА БОГОЛЮБОВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ «ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ І МАТЕМАТИЧНОЇ ФІЗИКИ»

До 115-річчя академіка Миколи Боголюбова

24–26 вересня 2024 р. на базі Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України та Інституту математики НАН України відбулася Київська Боголюбовська конференція «Проблеми теоретичної і математичної фізики», присвячена 115-й річниці від дня народження видатного українського фізика та математика академіка Миколи Миколайовича Боголюбова (1909–1992).

21 серпня 2024 р. виповнилося 115 років від дня народження видатного фізика і математика Миколи Миколайовича Боголюбова. У нинішні важкі часи пам'ять про його подвижницьку діяльність надає науковцям певну моральну підтримку. Микола Боголюбов зробив видатний внесок у розвиток науки в Україні, його праці і сьогодні є для дослідників джерелом нових ідей та методів. Життя і творчість М.М. Боголюбова були тісно пов'язані з Україною. Тут пройшли його дитинство і юність, тут він сформувався як вчений і здобув світове визнання.

Першу наукову працю Микола Боголюбов написав у 1924 р. у віці 15 років. Потім він вступає до аспірантури при відділі математичної фізики Всеукраїнської академії наук і успішно закінчує її в 1928 р. А вже через два роки ВУАН присуджує Миколі Боголюбову вчений ступінь доктора математики.

У 1932–1937 рр. Микола Боголюбов разом зі своїм вчителем Миколою Криловим розробляють нові методи нелінійної механіки й теорії динамічних систем. У 1935–1936 рр. він читає лекції з теорії нелінійних коливань в Інституті Анрі Пуанкаре у Франції, в Бельгійському математичному товаристві. Впродовж 1934–1941 рр. він викладає у Київському університеті, а також в інших освітніх закладах Києва, Львова, Чернівців. Після евакуації під час Другої світової війни Микола Боголюбов у 1944 р. повертається до Києва і продовжує працювати в Інституті математики (1945–1956) та викладати в Київському університеті (1944–1949).

З Києвом пов'язані найбільш плідні періоди творчості Миколи Боголюбова. У 1946 р. вийшла друком його відома монографія «Проблеми динамічної теорії в статистичній фізиці». Ця праця відкрила нові підходи до обґрунтування статистичної механіки. В 1947 р. у збірнику праць Інституту математики опубліковано фундаментальну роботу М.М. Боголюбова «До теорії надплинності». У ній уперше було сформульовано мікроскопічну теорію цього квантового явища і використано оригінальний математичний метод, за яким закріпилася назва канонічного перетворення Боголюбова. Наступною відомою працею стали «Лекції з квантової статистики» (1949), в яких запропоновано процедуру усунення розбіжностей у квантовій теорії поля на основі так званої віднімальної процедури Боголюбова—Парасюка. В подальшому ця робота значною мірою вплинула на розвиток фізики високих енергій.

Микола Боголюбов був одним із засновників напрямку, який сьогодні називають аксіоматичною теорією поля. В 1964—1966 рр. побачили світ його праці, присвячені теорії симетрії та кварковим моделям елементарних частинок. Широко відомим стало запропоноване ним разом з учнями квантове число кольору кварків.

Микола Боголюбов був не лише видатним науковцем, а й талановитим організатором науки. Він став ініціатором, засновником і першим директором (1966—1973) Інституту теоретичної фізики в Києві, який тепер названо його ім'ям, сформував первинні напрями діяльності нової установи, залучив до роботи видатних науковців. У Львові та Ужгороді було створено підрозділи Інституту. На базі львівського відділу згодом постав Інститут фізики конденсованих систем НАН України. Завдяки організації і проведенню в Інституті теоретичної фізики міжнародних конференцій, зокрема Рочестерської конференції з фізики високих енергій та Міжнародної конференції з теорії плазми, він став науковим центром, добре відомим за межами України.

На відзначення 115-ї річниці від дня народження видатного науковця Миколи Миколайовича Боголюбова 24—26 вересня 2024 р.

в Інституті теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України та Інституті математики НАН України відбулися засідання Київської Боголюбовської конференції «Проблеми теоретичної і математичної фізики». Тематика заходу охоплювала різні галузі теоретичної фізики і математики та складалася з п'яти секцій. У конференції взяли участь більш як 100 науковців.

Конференцію відкрив президент НАН України академік А.Г. Загородній. У своєму виступі він розповів про творчий шлях Миколи Боголюбова. За напрямками теоретичної фізики було представлено оглядові лекції, усні та стендові доповіді з квантових матеріалів, квантового програмування, моделювання складних фізичних і біологічних систем, статистичної фізики, кінетичної теорії, фізики конденсованих середовищ, фізики високих енергій, ядерної фізики, космічних явищ. Серед лекторів були Юрій Головач і Тарас Брик з Інституту фізики конденсованих систем, Марк Горенштейн (Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова), Володимир Криворучко (Донецький фізико-технічний інститут ім. О.О. Галкіна), Юрій Слюсаренко (Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут»), Олександр Чалий (Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця). У доповідях не лише було наведено результати фундаментального характеру, а й розглянуто можливості їх практичного застосування.

Засідання секцій з теоретичної фізики проходили в конференційному залі Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова. З особливою вдячністю та ентузіазмом кияни вітали своїх колег з Харкова, Львова, Дніпра, оскільки онлайн-формат все ж не може замінити безпосереднє «живе» наукове спілкування. Жваві дискусії, обговорення, обмін думками та ідеями, без сумніву, сприяли успіху конференції.

Тези доповідей опубліковано на сайті конференції¹, а відеозаписи доповідей викладено на ютуб-каналі Інституту².

¹ <https://indico.bitp.kiev.ua/event/13/>

² <https://shorturl.at/VhpqS>